

Et postkolonialt arktisk arbejdsmarked – en udfordring for grønlandsk fagbevægelse

Aksel V. Carlsen, Lektor,

Ilisimatusarfik – Grønlands Universitet, avca@adm.uni.gl

Debatten om Grønlands fremtid og dets arbejdsmarked har hidtil haft et overordnet snævert økonomisk rationale, som ikke afspejler de komplekse problemer, som dette land, lige som andre oprindelige befolkninger, står overfor. Artiklen efterlyser alternative udviklingsopfattelser, der også inkluderer ikke-økonomiske post-koloniale forhold, herunder sociale aktørers betydning med deres tilknytning til en bestemt kulturel baggrund. Det fremhæves, at landets største fagforening SIK spiller en vigtig instrumentel rolle i hverdagen omkring enkeltsager med relation til den jævne grønlænders levevilkår og etnicitet. Organisationen har dog underprioriteret indsatsen omkring almen socialisering af lønarbejderne samt formuleringen af samfundsvisioner. Med udgangspunkt i samfundsudviklingens socio-økonomiske, kulturelle og politiske aspekter peges der på muligheder og begrænsninger for SIK som aktør med henblik på at bidrage til en organisering af moderniteten.

En blandingsøkonomi – i dobbelt forstand og med flere dimensioner

Den grønlandske folkeafstemning den 25. november 2008 om selvstyreloven er en milepæl i en kompliceret afkoloniseringsproces med omfattende samfundsudfordringer, der ikke mindst berører arbejdsmarkedet og dets tre hovedaktører: Landsstyret samt lønarbejdernes – og de private arbejdsgiveres interesseorganisationer.

Grønlands befolkning på 56.648 personer (2007) er fordelt på 18 byer (83 pct. af be-

folkningen) og knap 60 bygder. Imens byerne vokser markant, har bygdebefolkningen været ret stabil i næsten 100 år, dog med en faldende tendens. Overordnet fungerer landet som et samlet socio-økonomisk system præget såvel af fangersamfundet som af industri-samfundet; men også service- og informations-samfundet gør sig gældende. Samfundet er betinget af de levende ressourcer og dermed underlagt naturens variationer. Det overvejende arktiske klima bevirker, at der kun skal marginale ændringer i havets temperatur til for at påvirke enkelte fiskearters reproduktionsevne. Den store afstand mellem byer og bygder, et spredt bosætningsmønster og begrænset bevægelighed af arbejdskraften kan skabe tvivl om, hvorvidt man overhovedet kan tale om »et« arbejdsmarked (Danielsen, 1998: 20). Hvert af de lokale markeder er forholdsvis selvstændige, både hvad angår varer og arbejdskraft. Der er ikke vejforbindelser mellem kommunerne; al transport sker enten med fly eller skib, hvilket medfører en dyr infrastruktur. De isolerede delmarkeder kan betyde, at effektive virksomheder har svært ved at ekspandere (Fællesudvalget, 2003: 25). Også på anden vis er det grønlandske arbejdsmarked anderledes end arbejdsmarkeder i andre nordiske lande. Grønland er en blandingsøkonomi i dobbelt forstand.¹ Det omfatter dels en mindre, men voksende pri-

vat og en stor offentlig sektor; og dels en formel økonomi og en informel (naturalie) økonomi (Rasmussen, 2007; Poppel, 2008). Inden for den informelle økonomi har fangerlivet ikke kun en vital økonomisk betydning, men er stadig en vigtig del af grønlandsk livsform og identitet.

Den offentlige debat om Grønlands udvikling er i de seneste år domineret af et snævert økonomisk rationale, hvor sociale og kulturrelativistiske argumenter nærmest pr. definition afskrives som værende »forældet« eller som udtryk for »nationalromantisme«. To beslægtede træk kendetegner det dominerende rationale:

- Man bagatelliserer det forhold, at Grønland er et sammensat samfund og en arktisk udkantsregion, og vælger euro-centrisk at se »Grønland som »enhver privat virksomhed« (Fællesudvalget, 2003: 10) og normativt at sammenligne med Danmark, Norden eller andre OECD-lande.
- Der anvendes generelt en markedsliberalistisk, eller en neo-klassisk tænkning, selvom det, selv på dette rationales betingelser er tvivlsomt i hvor stort omfang, der kan skabes fungerende markeder med flere konkurrerende aktører i alle bygder – eller for visse produkter og tjenesteydelser i et land med ca. 57.000 indbyggere (om ufuldkommen konkurrence i Grønland, se: Aage, 2008).

Også selvstyrediskursen påvirkes af en vis økonomisk determinisme, når der i snæver forstand peges på økonomisk vækst som forudsætning for samfundsudvikling. Ahistoriske tilgange overser både erfaringer fra arktiske områder (Dahl, 1999) og forskellige transitionstyper i postkoloniale lande, fx i en række OLT-lande,² som ikke udelukker alternative pluralistiske udviklingsteoriens mere nuancerede fokus på samspillet mellem økonomi og ikke-økonomiske faktorer (se Gran, 1983; Rodrik, 2006; Stiglitz, 2006).

Nærværende artikel argumenterer for en helhedsorienteret tilgang, der i højere grad indtænker aktørfaktoren, med dens muligheder og begrænsninger, i de samfundsstrategiske overvejelser, herunder vedr. arbejdsmarkedet. Der stilles to hovedspørgsmål, hvoraf det første omhandler *betydningen af fagbevægelsen som aktør* i Grønlands modernisering/udvikling og det andet – *hvad der er dens styrke og svaghed*.

Artiklen starter med overvejelser om alternative tilgange til udvikling af postkoloniale samfund som en overordnet ramme for arbejdsmarkedsproblematikken. Dernæst følger en kort præsentation af det grønlandske arbejdsmarkeds hovedaktører, hvorefter fremstillingen i det følgende afgrænses til kun at omfatte landets største fagorganisation, SIK (selv om også Grønlands Lærerforening, Pædagogernes fagforening, Sundhedskartellet og andre har medvirket til etablering af ordnede arbejdsforhold). I afsnit 4 beskrives SIK's funktioner; i femte afsnit – SIK-medlemmernes socio-økonomiske vilkår og i sjette afsnit peges på problemer vedr. strukturering af en grønlandsk lønarbejderidentitet. Afsnit 7 og 8 ser på nogle politiske udfordringer, som konkretiseres i en case, der omhandler SIK's rolle i ændringen af arbejdsmarkedslovgivningen.

Artiklen inddrager nyere grønlandsk og dansk forskning, herunder en række bidrag fra den første større tværfaglige publikation om grønlandsk arbejdsmarked, som er udgivet af Ilisimatusarfik – Grønlands Universitet (Arbejdsmarkedet, 2005), samt den internationale Levevilkårsundersøgelse (SliCA, 2007). Et enkelt forbehold: artiklen bygger på dansksproget kildemateriale, hvilket især er uretfærdigt i forhold til SIK, der med en overvejende gruppe ufaglærte grønlandske medlemmer, internt kommunikerer på grønlandsk.

Udviklingsteoretiske overvejelser

Det førnævnte dominerende rationales forenkling af komplekse samfundsproblemer ligger i forlængelse af klassisk udviklingsforskning, som var fremherskende i 1950-60'erne (Martinussen, 1994). Og selv om denne tradition siden 1980'erne fik en renæssance (fx The Washington Consensus), giver den fortsatte globale udviklingsskævhed og den aktuelle sammenfletning af finans-, olie-, klima- og fødevarekriser (Reich, 2007), næppe grund til at overse mulige alternativer.

Også i forhold til Grønland kan det være relevant at erindre om at der i forhold til postkoloniale lande ikke kan stilles definitive krav om etablering af »selvbærende økonomi« (Sørensen, 1998) som forudsætning for selvstyre, samt at udvikling ikke kun kan måles i økonomisk vækst. Fra forskellig side er der peget på øget velfærd (Sen, 1988; UNDP, 1990) samt på opbygning af kapacitet og folkestyrets udvikling (UNDP, 1993) som alternativer. Disse muligheder har både FN og Verdensbanken i flere tilfælde været opmærksom på i relation til »den tredje verden«. Et argument der indgår i disse koncepter er, at nye samfundsstrukturer i højere grad bør svare til befolkningens holdninger og livsværdier.

En række alternative tilgange ser på det betydningsfulde samspil mellem politiske processer og den sociale orden. Fra den klassiske moderniseringsteori bibeholdes opdelingen i traditionel og moderne, men det understreges, at det traditionelle ikke behøver at være udviklingshæmmende eller i modstrid med politisk udvikling. Omvendt påpeges, at »moderne« institutioner under tiden hæmmer udvikling og måske netop ikke fungerer, når de ikke er tilpasset det pågældende samfunds kontekst (Rudolph og Rudolph, 1967; Gran, 1983). Det traditionelle og det moderne ses som samfundsfænomener i et samspil, hvor begge faktorer ændres i processen, og hvor resultatet bliver en blandingsform. Der fokuseres

ikke snævert på de nok så vigtige økonomiske eller politiske processer alene (Martinussen, 1994: 212-3). Man er derimod opmærksom på det potentiale, der ligger i civilsamfundets aktører, herunder interesseorganisationer, der kan virke som bindeled mellem civilsamfund, marked og stat.

Arbejdsmarkedets parter

Der er i Grønland en grad af offentlig styring af økonomien, som overstiger, hvad der kendes i de fleste vestlige markedsøkonomier. Landsstyret er en central aktør på arbejdsmarkedet, hvor desuden en række interesseorganisationer gør sig gældende. Grønlands relativt unge fagbevægelse omfatter Sulinermik Inuussutissarsiuqartut Kattuffiat (SIK), som blev stiftet i 1956 (indtil 1978: »GAS«), samt en række andre fagforeninger med selvstændig forhandlingsret. SIK's ca. 9000 medlemmer er organiseret i lokale, såkaldte SIP-afdelinger i 31 byer og bygder (Sikkersøq, november 2002:14). De fleste SIK-medlemmer er ufaglærte arbejdere. Dog er der også grupper af faglærte med. Det er i høj grad takket være SIK, at man oprindeligt fik tilkæmpet retten til »takstmæssig hjælp« (dagpenge) for SIK's medlemmer. I dag er denne ret blevet udbredt til alle. Det kunne forventes, at udvidelsen af retten til dagpenge uanset medlemskab ville betyde et fald i SIK's medlemstal. Der skete dog kun en mindre tilbagegang, som blev indhentet under overenskomstkonflikten i 2003, da flere meldte sig ind.

Blandt Grønlands arbejdsgiverorganisationer beskæftiger medlemsvirksomhederne i den største, Grønlands Arbejdsgiverforening (GA), op til 3000 personer. GA påbegyndte i 2008 en fusion med en af de øvrige arbejdsgiverorganisationer ILIK med henblik på at styrke organisationernes kompetencer i forhold til medlemmerne og de politiske myndigheder. Efter fusionens gennemførelse vil GA omfatte ca. 350 virksomheder med tilsammen knap 5000 medarbejdere. Medlemsvirksomheder-

ne i arbejdsgiverforeningen Nusuka har ca. 1600 ansatte. Den magtfulde KNAPK (Fiskerne og fangernes sammenslutning) har samlet kutterejere, jollefiskere og fangere i 72 lokalafdelinger (Rasmussen, 2003).

SIK forhandler overenskomster både med landsstyret og GA. SIK, som vi i det følgende ser nærmere på, har pladser i en række af hjemmestyrets selskabsbestyrelser og deltager i flere korporative strukturer. Både GA og SIK indgår i Grønlands Erhvervsråd, der siden 1998 rådgiver Landsstyret. Der er indgået overenskomster mellem GA og SIK's timelønsansatte blandt bygningshåndværkere, ansatte inden for service- og transportsektoren samt medarbejdere inden for industri og levnedsmiddelproduktion. Derudover er der indgået en overenskomst inden for Handels- og Kontorområderne, som omfatter både månedslønnede og timelønnede ansatte. GA havde siden 1994 en hovedaftale med SIK om forhandlingsregler og fredspligt. Den blev dog i begyndelsen af 2008 opsagt af SIK.

SIK's funktioner

I trit med industrialiseringen af Grønland må det antages, at lønarbejdernes³ organisering, er en del af moderniseringen. En fælles position på arbejdsmarkedet som sælgere af arbejdskraft og som organiseret samfundsgruppe har i forskellige lande tjent som udgangspunkt for fælles grundlæggende interesser i at overvinde de urimeligheder, man kan være underlagt på arbejdet og i samfundslivet. Det er fagbevægelsens evne til at skabe sammenhæng mellem sit magtgrundlag og legitimitet, der giver den mandat til at handle. Dette magtgrundlag og legitimitet skabes blandt medlemmerne. SIK's medlemmer udgør, trods en overordnet ensartet samfundsstatus, en heterogen masse med overvægt af ufaglærte 1. og 2. generationsarbejdere. Foruden den geografiske spredning kan der sondres mellem tre typer medlemmer (»de valgte«, »de deltagende« og »de passive«). Blandt SI-

K's ca. 9000 medlemmer er højst 500 valgte på tillidsposter samt et par hundrede aktive medlemmer, der deltager i møder, demonstrationer og blokader. Men over 8000 personer må organisatorisk betragtes som »passive«.

De »valgte« omfatter tillidsfolk på virksomheder samt ledelsesmedlemmer i SIK og lokale SIP-afdelinger. De er overvejende koncentreret i Nuuk, Sisimiut og Ilulissat og skal i hverdagen stå til rådighed over for kollegernes spørgsmål om overenskomstens bestemmelser om arbejds- og lønforhold, eller hvis der er samarbejdsvanskeligheder med den lokale SIP (Gruppeinterview, 2003). Denne kerne af »valgte« og »deltagende« medlemmer må antages at have betydelige subjektive resurser. Men størsteparten af SIK's medlemmer er ikke blot passive i fagforeningsregi. De tilhører den del af befolkningen, der er udsat for en fordeling af basale objektive ressourcer, der er mere ulige end i andre nordiske lande (Andersen og Tonsgaard, 2003:69-70; Petersen og Rasmussen, 2006).

Fagforeninger er i de fleste lande stiftet som kamporganisationer, hvis *instrumentale funktion* er den primære. Blandt andre funktioner er der: *mobilisering*, *uddannelse* og *socialisering* samt *servicering*. Den *instrumentale* funktion indebærer at SIK indgår aftaler med arbejdsgiverne om løn- og ansættelsesforhold og påvirker lovgivningsprocessen. SIK's *mobiliserende* funktion gør sig gældende i korte perioder. Den første større grønlandske arbejdermobilisering var ved minearbejderstrejken i Maarmorilik 1977, hvor det lykkedes at sætte spørgsmålet om ligeløn mellem danske og grønlandske arbejdere på dagsordenen (Den sorte engel, 1978). Denne konflikt og den efterfølgende generalstrejke i 1982 gav SIK mod til også senere at mobilisere medlemmerne og anvende strejker over for modparten, især i forbindelse med overenskomstfornyelse (Dahl, 1986: 186-187). En systematisk bearbejdelse af erfaringerne

fra disse to konflikter kunne blive en ressource hos de grønlandske arbejdere. Det skete dog ikke. Imens SIK i 1981-1982 deltog i kampen for Grønlands udtræden af EF, var fagbevægelsens medlemmer ikke nogen aktiv faktor hverken omkring udformningen af Hjemmestyret (Dahl, 1986: 146) eller i forbindelse med en række af de følgende vigtige politiske beslutninger (ændring af pensionsalderen, af dagpengesystemet o.a.).

Den mest udbredte form for medlemsaktivitet er lokale møder for tillidsrepræsentanter. I nogle tilfælde indkalder tillidsfolk til diskussioner om overenskomsttaftalerne. Sådanne møder er dog sjældent velbesøgte (Gruppeinterview, 2003). En forholdsvis lav mobilisering omkring så vigtige forhold, som overenskomster, er desto mere iøjnefaldende, fordi SIK-medlemmerne ikke kommer til at tage stilling til det færdige forhandlingsresultat. Når der afholdes urafstemning, er det SIP-afdelingens *ledelse*, og ikke det enkelte medlem, der stemmer.

SIK's *uddannende* funktion vedrører især uddannelse af tillidsrepræsentanter. Inden for de seneste år har antallet af deltagere i SIK's kurser ligget på omkring 100 pr. år (Carlsen, 2005). Dette kursussystem er en vigtig ressource for de tillidsfolk, der virker som kontakttled mellem arbejder og arbejdsgiver med pligt til »at fremme og vedligeholde rolige og gode arbejdsforhold« (Overenskomst, 2001, § 4).

SIK's *servicefunktion* omfatter det daglige virke, hvor medlemmer med behov for juridisk og andre former for støtte, henvender sig til SIK/SIP. Oftest er der tale om at forklare kollektivaftalernes indhold og konsekvenser. SIK's blad »Sikkersø« er blandt de få kanaler for medlemsorientering om fagforeningens anliggender. Det indeholder ofte genoptryk af formandens taler samt annoncer, og bidrager i ringe grad til en engageret og oplyst samtale blandt lønarbejdere. Bladets lille

oplag (1000-1200 eksemplarer) betyder, at den typiske modtager ikke er det enkelte, kontingentbetalende medlem, men SIP-kontorer og folkebiblioteker.

Socio-økonomiske vilkår

Næsten halvdelen af de ca. 29.000 grønlandske lønarbejdere er ansat i den offentlige administration og service. Inden for erhvervslivet er de fleste ansat i *offentlige, hjemmestyreejede selskaber* (over 5.700 fuldtidsbeskæftigede). Betydeligt færre – i den *private del af erhvervslivet*.

Hjemmestyret var pr. 1.maj 2005 aktionær i 18 A/S. Royal Greenland havde, som det største, 2200 ansatte og Air Greenland A/S – 569 (Grønland 2007: 128-129). Royal Greenland er Grønlands største virksomhed inden for fiskeri, fiskeforædling og eksport og befinder sig på et globalt, kommercielt og konkurrencepræget marked (Aage, 2008). I samme branche opererer Arctic Green Food A/S med 245-500 medarbejdere og Polar Seafood Greenland A/S med ca. 600 medarbejdere.

Beskæftigelsesmæssigt kan Grønland, ud over den omfattende offentlige administration og service, opdeles i fire erhvervspolitiske sektorer: *levende ressourcer* (fiskeri, fangst og landbrug) med 6.380 beskæftigede; »*øvrige landbaserede erhverv*« (bygge og anlæg, handel, hotel og restauration og service) med 8.220 beskæftigede (Grønland 2003: 266); *råstofindustrien* med omkring 100 beskæftigede (heraf 30 i selskabet Seqi Olivine A/S); *turismen* omfatter direkte over 300 personer (Rasmussen, 2005b: 289). I Grønland sondres der mellem hovedjob og bijob, mellem fuldtids- og deltidsbeskæftigelse. Personer der arbejder mindre end 40 timer pr. uge betragtes som »deltidsbeskæftigede«. Eneste områder med »normale« fuldtidsjobs er den offentlige sektor og handelsvirksomhed. Produktionssektorerne er præget af mere ustabile beskæftigelsesforhold. Her foregår der til stadighed en overgang fra produktion og

beskæftigelse til midlertidige produktionsstop med arbejdsløshed til følge, afløst af ny produktion og ny beskæftigelse. Disse vilkår medfører andre arbejdsformer, livsformer og en anden økonomisk og social reproduktion end ved »normale« arbejdsforhold (Kahlig, 2005: 56).

Tiden før hjemmestyret (Thorleifsen, 2005) og siden 1979 har været præget af skiftende sprogpolitik og en uklar politisk holdning til uddannelse, herunder erhvervsuddannelser. Men alt i alt er der i hjemmestyrets tid anvendt flere milliarder til anlægs- og driftsudgifter til en stadig øget uddannelsesindsats. Udbygningen af de fagtekniske STI-uddannelser fra slutningen af 1980'erne er blot et enkelt eksempel på en stor satsning, og de seneste år har enige landsting bevilget flere hundrede mio. kr. ekstra til opprioritering af uddannelsesområdet. Bl.a. denne indsats har medført en øget tilgang både til kompetencegivende uddannelser og til en øget produktion af uddannede.

Sådan er den andel af den grønlandskfødte befolkning, der har erhvervs- og videregående uddannelse steget fra 40 pct. i 1994 til 47 pct. i 2004 (SLiCA, 2007). Men der er stadig en stærk afhængighed af kvalificeret arbejdskraft udefra, og i de fleste byer væsentlige problemer med ledighed, især blandt ufaglærte. Der er ikke kun tale om strukturledighed og konjunkturarbejdsløshed, men i høj grad om sæsonledighed blandt bygningsarbejdere og ansatte inden for fiskeindustrien.

Grønlands erhvervsstruktur har en hel del til fælles med andre arktiske områders, hvor et offentligt engagement også er nødvendigt (Winther, 2003: 107; Arctic Human Development Report, 2004). I Grønland blev KGH's monopol i 1950 ophævet af den danske stat, hvorefter der blev åbnet for privat initiativ. Staten påbegyndte en erhvervsomstilling og udbygning af infrastrukturen, hvilket forventedes at ville opmuntre det private erhvervs-

liv til at opbygge et produktionsapparat (Danielsen, 1998: 13-15; Janussen, 1998: 278). Imidlertid blev det i lang tid kun til en del småfirmaer inden for byggeri- og anlægssektoren samt detailhandel i større byer. Siden 1990'erne og især i de seneste år har der været forsøg på at styrke det private erhvervsliv og på at drive offentligt ejede virksomheder på kommercielt grundlag.

Over for Grønlands forholdsvis lille befolkningstal har det været svært for private at sælge tilstrækkeligt mange varer til at opnå overskud. Derfor måtte først staten og siden 1979 hjemmestyret træde til og bidrage til den samfunds nødvendige produktion, omfordeling og regulering. Og det har trods alt virket. Uden sammenligning i øvrigt kan det påpeges, at et succesrigt samspil mellem den offentlige sektor og private selskaber, som fx i Vietnam, Singapore og Kina, også har vist sig gunstigt for hjemmestyrets økonomi. Offentlig ejendom er ikke nødvendigvis en forhindring for økonomisk vækst. Ved hjemmestyrets indførsel udgjorde det danske bloktilskud godt 40 pct. af disponibel BNI og i 2005 ca. 27 pct. (Grønland 2007:249). Det er altså reduceret, svarende til at Grønlands økonomi er blevet mindre afhængig. Grønlands egenproduktion er i perioden faktisk vokset hurtigere end bloktilskuddet.

Som i andre arktiske områder har befolkningen i Grønland oplevet en hastig modernisering med omfattende kvalitative livsforandringer og sociale problemer (jfr. SLiCA, 2007). Økonomisk vækst og offentlig styring har i hjemmestyrets tid bidraget til forholdsvis større social lighed (Petersen og Rasmussen, 2006). Dog er den grønlandske Gini-koefficient for ulighed (.45 for skattepligtige indkomster pr. husstand) forholdsvis høj; for byer og bygder er tallene hhv. .45 og .37 (Grønlands Statistik, 2008: 20).⁴ Og andelen af fiskere og fangere med de laveste indkomster er endda generelt vokset i perioden 2000-2004 (Rasmussen, 2005a). Mens godt 1/3 af

bybefolkningen har indkomster, der ligger under fattigdomsgrænsen, er den tilsvarende befolkningsandel i bygderne godt 50 pct (Poppel, 2007: 21-22; SliCA, 2007).⁵ Den skæve indkomstfordeling indikerer, at der er tale om en social polarisering (Abelsen, 2007) med samfundsgrupper, som er omfattet af reel fattigdom.⁶

I en grønlandsk vælgerundersøgelse påpeger Andersen og Tonsgaard positive korrelationer mellem basale objektive ressourcer (indkomst, uddannelse og relation til arbejdsmarkedet), de politiske ressourcer og valgdeltagelse, og konkluderer, at en del af de grønlandske vælgere »må betegnes som relativt marginaliserede eller politisk fattige« (2003: 76-77). De postkoloniale forandringer i samfundets grundstrukturer omfatter både den sociale klassestruktur, det teknologiske niveau, den demografiske struktur og uddannelsesmønstret. Med så grundlæggende sociale forandringer vil værdi- og rollesystemerne først tilpasses med en vis forsinkelse og med deraf følgende ustabilitet som en mulig konsekvens.

Lønarbejderkultur og identitet

I forhold til Grønlands sociale differentiering kan man umiddelbart sondre mellem mindst tre sociale grupperinger baseret på fælles materielle vilkår: 1) ufaglærte og faglærte arbejdere, fiskere/fangere, HK'ere, funktionærer, fåreholdere; 2) mellemledere i offentlige og private virksomheder og i offentlig administration samt 3) topledere i offentlige virksomheder og i offentlig administration, topledere og ejere i privat virksomhed og topledere i interesseorganisationer, trawlerredere (Winther, 2003: 111-114; Andersen og Tonsgaard, 2003: 60). Som en del af Grønlands postkoloniale »nationbuilding« må det forventes, at der udvikles både en national-etnisk- og en socialgruppeidentitet. Mht. førstnævnte gruppe – lønarbejdernes gruppeidentitet, så bygger den dels på subjektive præferencer med erkendelse af rettigheder, pligter

og ansvar, og dels – på erkendelse af en fælles status og interesser. I et postkoloniale land med den førnævnte »blandingsøkonomi i dobbelt forstand«, hvor deltagelsen i naturlieøkonomiens subsistensaktiviteter har stor betydning (Poppel, 2008), bør det ikke overraske, når undersøgelser bekræfter, at traditionelle adfærdsmønstre stadig er gældende (en undersøgelse i syv byer angiver, at 3 ud af 10 adspurgte accepterer, at man bliver væk fra arbejdet, når det er godt vejr – et udsagn der i stigende grad støttes med respondenternes faldende uddannelsesniveau, jfr. Grønlands statistik, 2004). Og når man taler om grønlandske arbejdspladsrelationer, nævnes ofte generelt en angivelig umotiveret, ustabil, umyndiggjort og uproduktiv arbejdsstyrke.

Imidlertid kan hverken erfaringer fra erhvervslivet eller nyere holdningsundersøgelser entydigt bekræfte dette billede (Grønlands Statistik, 2004; Winther, 2005; SliCA, 2007). Således har der været stor interesse omkring Royal Greenlands etablering af »verdens første akademi for fabriksarbejdere«, som har udstyret de ansatte med nye kompetencer; der er en række eksempler på at ansattes deltagelse i ejerskabet af virksomheden (fx overdragelsen af Royal Greenlands fabrik i bygden Qeqertaq til et lokalt anpartselskab og bygden Akunnaaq's medejerskab af fiskefabrikken Akunnaaq Fish ApS) samt i beslutningsprocesser bidrager til virksomhedens evne til at skabe vækst. Med hensyn til deltagelse i beslutninger, var der i 1980'erne tilløb til at give de ansatte medindflydelse gennem repræsentation i produktionsudvalg i offentligt ejede fiskefabrikker (Winther, 1988). På moderne virksomheder anvendes samarbejdsformer som tillidsmandsordninger, og medarbejderrepræsentation i bestyrelser og udvalg. I forbindelse med allerede gennemførte privatiseringer, fx af butikskæden Pisiffik, har man givet andre ansatte end ledende personale adgang til at erhverve sig aktier i den virksomhed, hvor de arbejder. Winther fremhæver eksempler på, at der kan

herske et mere positivt samarbejdsklima og mere medbestemmelse, fordi »kooperation« og »lighedsfilosofi« er en vigtigere del af den grønlandske kultur end i mange industrisamfund med europæiske og amerikanske ledelsesfilosofier (2003; 2005). Således er udviklingen af en moderne arbejderidentitet i Grønland en proces, hvor traditionelle og moderne værdier og adfærdsmønstre mødes.

Ud over Kammammii Olsens samling af interviews med grønlandske arbejdveteraner (1996) findes ingen egentlige undersøgelser af lønarbejderidentitet i Grønland. Som et første forsøg på en beskrivelse, kan der med en historisk tilgang peges på to identitetsaspekter: *holdningen til lønarbejde* samt *interesseartikulering*.

I første tilfælde er der tale om iagttagelser af, hvordan grønlandske opfattelser af arbejde og maskulinitet generelt kan ses som barrierer for grønlandske mænds engagement på det grønlandske arbejdsmarked (M.K. Poppel, 2005). I det prækoloniale fangersamfund, hvor de enkelte familier var selvforsørgende, var mænd på fangst i dagevis, imens kvinder stod for husholdningen (Petersen, 2003). Maskulinitetsidealet var storfangeren. Han opretholdt husholdningen med sin fangst. Hans ord var lov. Siden den tid er der en modsætning i opfattelsen af »fangst« og »arbejde«. Fangst udøvedes af den frie og selvstændige mand, »arbejde« derimod var kvindens huslige aktiviteter. I kolonitiden var fangstudbyttet stadig en forudsætning for umiddelbar familieopretholdelse og en salgsvare til KGH. Da fiskeriet som hovederhverv i 1900-tallet blev intensiveret, blev mange fisker-/fangerkoner fabriksarbejdere. Men næsten alle mænd drog fordel af den hegemoniske maskulinitet og fik en »patriarkalsk profit« ved fangerkonens arbejde med tilberedning af fangsten, underordning på arbejdsmarkedet under mænd og det ulønnede arbejde i hjemmene. Under industrialiseringen blev bygge- og anlægsaktiviteter helt

frem til de seneste år oftest forestået af ufaglærte og faglærte danske sæsonarbejdere. Og den offentlige administration og uddannelsesinstitutionerne blev primært bemandet af danskere med videregående uddannelse. Danskerne havde frem til 1990'erne særlige ansættelsesgoder og højere lønninger; også i sammenligning med grønlændere med samme uddannelsesniveau (efter det såkaldte »fødestedskriterium«). Denne ulighed var blandt forudsætningerne for oplevede klasse-mæssige og etniske skel (M.K. Poppel, 2005). I efterkrigsårene formedes et nyt maskulinitetsideal efter dansk mønster. Nu var det den dansktalende grønlænder, der med sin uddannelse i Danmark var velintegreret både i dansk og grønlandsk kultur. Disse veluddannede mænd kom til at udgøre hjemmestyrets elite og drog fordel af en hegemonisk maskulinitet. Derimod havde den grønlandske mand, der ikke kunne dansk, svært ved at få arbejde i byerne og i det hele taget at opnå indflydelse.

I vor tid er status som lønarbejder blevet virkeligheden for mange grønlandske mænd. Men uden ansættelse i ledende stillinger fremstår de, ifølge M.K. Poppel, ikke som noget maskulinitetsideal. Især kan jobs som ufaglærte, fx inden for fiskeindustrien, opfattes som en videreførelse af kvindernes traditionelle arbejde, og de er derfor uattraktive. Ledigheden var og er i de fleste aldersgrupper højest blandt mænd. De blev tilskuere til udbygningen af det grønlandske samfund og risikerer at blive marginaliseret. Men samtidig drager mange af dem stadig fordel af den kulturelt hegemoniske maskulinitet, som bæres af storfangeren, på trods af, at de hverken »er fangere eller ville være i stand til at ernære sig som fangere« (2005:137).

I det andet tilfælde, mht. *interesseartikulering*, kan det antages, at en svagt udviklet arbejderklassebevidsthed kan knyttes til et »historisk spor« fra fagbevægelsens etableringsperiode. Med det politologiske regime-be-

greb kan der peges på en vis sammenhæng mellem de lokale arbejderes begrænsede muligheder for interesseartikulering i 1940-50'erne, på den ene side, og den form for overformynderi som praktiseredes af den danske kolonimagt (arbejdsgiver) i samarbejde med dansk LO, på den anden (Carlsen, 2003). Frem til 1956 var arbejdsmarkedet stort set uden kollektive overenskomster. Staten anerkendte i 1947 kun undtagelsesvis en gruppe kulminearbejdere i Qullissat som forhandlingspart, hvilket skete efter pres fra sidstnævnte (Hagen, 1977; Carlsen, 2003). Det koloniale overformynderi og regimeafhængighed byggede forud for hjemmestyret på normer, der afspejlede en dansk socialdemokratisk velfærds korporatisme, et system og værdisæt, der fra dansk side blev implementeret »top-down« i Grønland. Desuden foregik den senere konstituering af grønlandsk fagbevægelse under tæt opsyn fra dansk side (DsF/LO og Ministeriet for Grønland⁷). Over for en gryende grønlandsk fagbevægelse praktiserede dansk LO en sådan form for »beskyttelse«, som fagbevægelsen i Danmark selv har distanceret sig fra på hjemmebane. Der var mere tale om statsliggørelse (»etatistisk formynderi«) end om udtryk for en arbejderideologisk holdning. I 1956 bidrog dansk LO til at fundamentet for et nystiftet GAS var acceptabelt for arbejdsgiveren, den danske stat (Carlsen, 2003) og i de følgende år fik man »med vanlig fantasiløshed kopieret hjemmedanske AOF-metoder af fagligt supplerende og underholdende art, som har været ganske irrelevante« (Lindgaard, 1969: 122). LO udtalte sig principielt til fordel for, at man i Grønland selv gik i gang med at organisere sig, men i praksis sørgede man for, at det skete under dansk kontrol. Grønlandsk fagbevægelses efterfølgende integration i hjemmestyret (Dahl, 1986) kan ses som en ny korporativ udgave af den hidtidige »regimeafhængighed«.

I vor tid fremkommer SIK-ledelsen med top-down markeringer, der sjældent indtænker de

jævne lønarbejderes aktive rolle.⁸ Dermed undlader man at bidrage til medlemmernes oplysning og til overvindelse af deres fremmedgjorthed.

Videreførelsen af en elitær organisationskultur kan have medvirket til at bremse udviklingen af en fælles lønarbejderidentitet og til at fastholde en vis underdanighed blandt lønarbejdere. Dermed har man overset erfaringer fra andre lande, hvor faglige organisationer, ifølge N.F. Christiansen, har været et redskab, som arbejderne skabte »for at opsamle og bearbejde erfaringerne fra det sociale og kulturelle sammenstød mellem førindustrielle sociale relationer og markedsøkonomien«. Også i forhold til industrisamfundet Grønland kan det være relevant at fremhæve E.P. Thompsons betragtning om, at »arbejderne skaber sig selv som klasse gennem bearbejdning af de nye sociale og økonomiske erfaringer, og de skaber sig instrumenter for handling og holdningsudvikling i organisationerne«. I de nye produktionsrelationer, i de faglige konflikter, kompromisser og resultater »ligger en verden af erfaringsdannelse, som sætter arbejderne i stand til at træde ind i industrisamfundene som medskabere af den nye verden ... og lige så meget som fagforeningerne organiserer disse erfaringer, lige så meget bliver de på længere sigt en organisering af moderniteten« (Christiansen, 1995: 19). Det er på denne baggrund at Thompson skriver om klassesdannelse som »en selvaktiv proces« (1968). I Grønland hæmmes denne medskaberfølelse dog i visse grupper af en historisk arv med elementer af apati og magtesløshed.⁹

Kim til udvikling af en moderne grønlandsk arbejderkultur og identitet var undervejs i kulminebyen Qullissat i 1940-50'erne. Her dikterede arbejdspladsen vilkårene for et helt lokalsamfunds organiske syntese mellem en national-etnisk- og en arbejderidentitet, og en første arbejdermobilisering omkring lønkrav gav de ansatte en erfaring som »med-

skabere« (Carlsen, 2003). Denne by blev dog af de danske myndigheder nedlagt i 1972 og befolkningen spredt i forskellige byer, hvor forudsætningerne for en tilsvarende arbejderkultur og identitet ikke fandtes. Siden er der kun svage tegn på udvikling af en grønlandsk lønarbejderbevidsthed i almindelighed og en syntese med national-etniske værdier i særdeleshed.

Politiske udfordringer og socialisering

Da Grønlands tre »gamle« politiske partier, Siumut, Inuit Ataqatigiit (IA) og Atassut opstod i 1970'erne var det ikke som talerør for veldefinerede, sociale klasser, men i forlængelse af selvstyredebatten (Skydsbjerg, 1999). Deres basale politiske omdrejningspunkt var og blev forholdet mellem Grønland og Danmark. Den nye lokale politiske elite, især omkring partiet Siumut, der var en banebrydende kraft for hjemmestyret (Dahl, 1986: 76), valgte at sætte fokus på nation-building og udvikling af en korporativ national-patriotisk konsensus. Mindre opmærksomhed blev der ofret omkring politisk socialisering af lønarbejderne.¹⁰ I den følgende tid er det i den nationale konsensus' navn nærmest blevet bagatelliseret, at Grønland ikke kun i nutiden, men også tidligere faktisk var opdelt i sociale lag (Thuesen, 1988: 63-64; Marquardt, 2005).

Ikke kun politiske partier, men også medierne opstod løsrevet fra de sociale klasser. Ikke desto mindre er der, på den ene side forholdsvis stor politisk interesse i befolkningen. På den anden side har de grønlandske vælgere en lav vurdering af deres politiske viden og politiske information, hvilket tolkes som udtryk for en lav politisk kompetencefølelse og politisk fremmedgørelse i brede dele af vælgerkorpset (Andersen og Tonsgaard, 2003; SLICA, 2007).

De grønlandske fagforeninger er ikke opstået med tætte, formaliserede relationer til et enkelt parti, selvom der længe har været tale om

personsammenfald mellem ledere af fagbevægelsen og medlemmer af Siumut og IA. Partierne satte fra starten fokus på »nation-building« og på national-etniske (i mindre grad på sociale) spørgsmål, hvilket hæmmede struktureringen af sociale gruppeidentiteter. Siumuts ledelse mente dog dengang, at partiets »medlemmer side om side med arbejderorganisationens folk (har) arbejdet for at opbygge den faglige bevidsthed i vort land ... og partiets ledelse har bakket op om SIK's politiske kamp« (Siumut, 5.2.1979). Og IA har som selvstændighedsparti ved flere lejligheder peget på løsninger af store sociale opgaver. Men hvis grønlandske lønarbejdere prioriterer emner som økonomisk omfordeling, socialpolitik o.l. kan det være vanskeligt at identificere sig med et bestemt politisk parti, fordi de i praksis ikke differentierer sig væsentligt fra hinanden på de fleste politiske spørgsmål. Der kan antages at være sammenhæng mellem partiernes fortsatte svage forankring i bestemte sociale grupper og vælgerens overvejende trang til at stemme på partiernes kandidater personligt, frem for på selve partilisterne med deres bud på et sammenhængende politisk program (Andersen og Tonsgaard, 2003). Den manglende sammenhæng mellem vælgerbase og partier medfører ikke alene, at politikerne har vanskeligt ved at nå ud til vælgerne med information om de politiske beslutninger, men også at fx. arbejdervælgerne har det vanskeliggjort med at kanalisere deres krav til politikerne.

I denne situation har fagbevægelsen objektivt set en væsentlig rolle i moderniseringen. Den indflydelsesrige uge-avis »Sermitsiaq« har anbefalet, at hjemmestyret burde finde midler til at støtte SIK's tillidsmandskursusvirksomhed, som har en vigtig samfundsværdi (2008, N 47: 35). Men problemet er større: SIK-ledelsen, der i utallige enkeltsager er fortalende for den jævne grønlandske arbejders leveforhold og er forkæmper for det grønlandske sprogs udbredelse (Berthelsen,

1997), er tilbageholdende med formulering af samfundspolitiske helhedsvurderinger og visioner, som ellers kunne bidrage til at den brede masse lønarbejdere blev præsenteret for et modspil til landsstyrets snævre økonomiske betragtninger. Derfor kan det, set i et lønarbejderperspektiv, være ekstra vanskeligt at overskue rationalet i den politiske udvikling, der i de seneste 8-10 år har ført til implementering af en »ny politisk-ideologisk dagsorden«.

Udgangspunktet for den nye dagsorden var, at øget politisk selvstændighed angiveligt skal ske på grundlag af en »selvbærende« markedsøkonomi. Den politiske elite lod sig omkring år 2000 overbevise om, at forhindringen for øget grønlandsk økonomisk vækst er den offentlige sektors størrelse (selv om vækstraten under Grønlands hjemmestyre, som nævnt, i en række år havde været ganske normal) og iværksatte en række strukturreformer, der brød med den hidtidige politiks grundprincipper. Forklaring og redskaber blev formuleret i en OECD-rapport, som hjemmestyret havde bestilt (1999). Denne rapport blev af Landsstyret i 2000 anvendt som grundlag for formulering af overordnede politiske, økonomiske, sociale og kulturelle mål for Grønland i et dokument (Grønlands Hjemmestyre, 2000), der ikke var og aldrig blev besluttet som Landsstyrets egentlige handlingsplan, men som dog fik karakter af drejebog for de følgende års finanslove og forslag til strukturreformer (Motzfeldt, 2000; B. Poppel, 2005: 282-284). Oftest er der ikke tale om en manifest formuleret politik, men om en konsekvens af en række politiske tiltag, der lejlighedsvis begrundes under andre paroler. En økonomisk determinisme prægede både en rapport fra Fællesudvalget for Erhvervsudvikling (2003) med titlen: »Uden erhvervsudvikling – ingen velfærdsudvikling«; og GrønlandsBANKENs årsrapport tre år senere: »Der skal økonomisk vækst til for at opretholde et velfærdssamfund« (2006). En »ny« privatiseringsdagsorden lå både bag

salget af den lukrative del af detailhandelskæden KNI, bag en spektakulær ændring af ensprissystemet, bag en revision af det flerstrengede trafiksystem og kom til at påvirke den arbejdsmarkedspolitik, som kort forinden, under overskriften »Arbejdsmarkedsreform« ellers var blevet søsat ud fra andre præmisser.

Denne reform indeholdt en række konkrete arbejdsmarkedspolitiske mål og pegede på tættere koordination mellem arbejdsmarkedspolitik, uddannelsespolitik, erhvervs politik og socialpolitik (Fællesudvalget, 2003: 47; Kahlig, 2005: 47). Den berørte områder som: forsørgelse, kvalificering af arbejdskraften samt beskyttelse af arbejdstagere. Reformen byggede på et helhedshensyn, som dog siden 2000 af landstyret i voksende grad blev skrottet efter offentliggørelsen af den omtalte OECD-rapport. Der blev vedtaget nye forordninger, som skulle imødegå det forhold, at »mange arbejdsløse« angiveligt ikke står til rådighed for arbejdsmarkedet, fordi, som det hed i Fællesudvalgets rapport: »de har andet end ledighed som primært problem« (2003: 22). Samtidig blev det forklaret, at strukturen i de sociale ydelser betyder, at »der ikke er et økonomisk incitament til selvforsørgelse« samt at »den enkelte kan ofte få flere penge ved ikke at arbejde end ved et gå på arbejde hele året« (ibid). Dermed fremstilledes komplicerede samfundsproblemer enten som matematiske kalkuler eller som et spørgsmål om individuel moral. Man anvendte en mistænkeliggørelse af samfundsgrupper, som der ikke findes belæg for i undersøgelser af befolkningens holdninger og levevilkår (Grønlands Statistik, 2004; Winther, 2005; SLiCA). SIK's næstformand fremkom med kritik af rapportens hovedpunkter (Therkildsen, 2003), men landstyret traf sit valg til fordel for en »aktiv« arbejdsmarkedspolitik med »nødvendige« efterfølgende ændringer af det sociale ydelsessystem.

Case: SIK's rolle i lovgivningsprocessen¹¹

I overensstemmelse med den nye politisk-ideologiske dagsorden, besluttede landstytret at ændre det hidtidige system med »takstmæssig hjælp« til fordel for en ydelsesstruktur som skulle sikre incitament til selvforsørgelse. Arbejdet med disse ændringer stod på i et par år og førte til vedtagelse af en Landstingsforordning af 1. juni 2006, som var en revision af Landstingsforordning nr. 15 af 12. november 2001 om takstmæssig hjælp. En sådan revision ville tydeligt påvirke SIK-medlemmernes levevilkår, hvilket også blev understreget på SIK's repræsentantskabsmøder med deltagelse af formænd fra de lokale SIP-afdelinger. Derfor er det relevant at følge organisationens indsats forud for vedtagelsen af den nye forordning.

Den hidtidige 2001-forordning indebar bestemmelsen om takstmæssig hjælp til lønarbejdere som erstatning for tab af indtægt forårsaget af arbejdsløshed eller sygdom. Ved ledighed var det dog et krav, at man tilmeldte sig det lokale arbejdsmarkeds kontor som arbejdssøgende og var villig til at påtage sig anvist arbejde. Det bør dog bemærkes, at de ansatte ved fabrikslukning pga. råvaremangel (sæsonledighed) eller renovering af fabrikker, nu blev sendt hjem uden reel afskedigelse. Ifølge 2001-forordningen stod disse personer ikke til rådighed for anvist arbejde; de var stadig i et formelt ansættelsesforhold, men uden løn og ikke berettiget til takstmæssig hjælp.

Der var lagt op til at erstatte arbejdsmarkedsreformens komplekse tilgang med en ny og betragte ledighed snævert som et erhvervsudviklingsproblem. I overensstemmelse med landstytrets målsætning om at tilstræbe et »selvbærende« grønlandsk samfund, var økonomien blevet en determinerende faktor, men i strid med samme koalitions hensigt om at »skabe fundamentet for større lighed hos den grønlandske befolkning« (Landstyrekoalitionsaftale, 2005). Overordnet valgte lands-

styret at tage udgangspunkt i Fællesudvalgets grundtanke om at den hidtidige struktur i de sociale ydelser antagelig betød manglende økonomisk incitament til selvforsørgelse (Møller, 2008). Løsningen indeholdt såvel en incitamentsstrategi som en aktiveringsstrategi.

Da landstytret påbegyndte lovgivningsarbejdet, forsøgte GA og SIK først at udforme et fælles udspil, hvilket dog mislykkedes. Ifølge Møller, skyldes det, at GA grundlæggende var tilfreds med landstytrets lovforslag (2008). SIK havde udtrykt utilfredshed med 2001-forordningen, men primært med ydelsens størrelse (Naalakkersuinikkut Anguniakkat: 5-6). Lovforslaget var til høring, bl.a. hos SIK og GA. Til dets 18 paragraffer havde SIK 14 bemærkninger (Landstinget, FM 2006/25), hvoraf 5 blev imødekommet. Ud af GA's 22 bemærkninger blev 10 imødekommet af landstinget. SIK udtalte sig imod at det minimale timekrav blev forhøjet, hvilket gør, at en gruppe deltidsarbejdere, fx i bygder med rengøring på skole eller pedalarbejde, ikke har mulighed for at opnå ydelser ved ledighed. Både SIK og GA støttede kravet om at begrebet »produktionsstop« atter skulle omfatte situationer med råvaremangel, hvilket blev imødekommet. At de hjemsendtes ret til at modtage ydelser ikke indgik i SIK's efterfølgende svar skyldes, at SIK angiveligt har »problemer med at blive taget alvorligt af embedsmændene«, som skal have afvist SIK's argumentation med henvisning til, at deres holdning »vil bremse for erhvervsudviklingens muligheder« (Møller, 2008).

Parallelt med forberedelsen af landstytrets initiativ fandt en anden proces sted. I løbet af 2003 var ansatte ved Royal Greenlands fabrikker i snesevis af tilfælde blevet midlertidig hjemsendt på grund af uforskyldte hændelser. De kunne i dette tilfælde ikke få takstmæssig hjælp. Arbejderne på Aasiaat fiskefabrik kontaktede Aasiaat SIP, der igen kontaktede SIK. Ønsket var at få genindført den hid-

tidige 1982-ordning, der åbnede for hjælp i tilfælde af omtalte omstændigheder. SIK havde ved tidligere udvalgsmøder protesteret mod de nye forringelser og havde klaget til det sociale ankenævn og landsstyret havde meddelt, at der ville blive foretaget ændringer. Da dette trak i langdrag, kontaktede SIP Aasiaats tidligere borgmester og nuværende landstingsmedlem, Ane Hansen (partiet IA), der, forud for 1. behandling af landsstyrets forslag til revision af 2001-forordningen, formulerede et ændringsforslag om at genindføre Landstingsforordning nr. 11 af 1. november 1982 om mulighed for udbetaling af takstmæssig hjælp under arbejdsløshed og sygdom (især dens § 15 stk. 1). Ane Hansen fremlagde 27. april 2004 (med accept fra SIK) sit krav ved 1. behandling af lovforslaget om revision af 2001-forordningen. Derefter blev forordningsudkastet sendt til landstingets erhvervsudvalg, hvor der kun var begrænset lydhørhed over for Ane Hansens argumentation. Landstyret medtog dog delvis hendes ændringsforslag om ydelser ved midlertidig fabrikslukning, men tilføjede betingelser for, hvornår den enkelte kan få udbetalt ydelse.

Overordnet var tanken med de nye stramme ydelsesstrukturer at sikre incitament til selvforsørgelse. En del af den ledige grønlandske arbejdskraft, der altid skal dokumentere sin arbejdsløshed for at modtage ydelser, får dog svært ved at opfylde de nye betingelser, hvis de kun kan arbejde på deltid. Det skyldes ikke nødvendigvis dovenskab, bevidst spekulation i at udnytte dagpengesystemet eller kulturbaserede barrierer, men ofte specifikke demografiske forhold samt sæsonledighed. Den enkelte ledige er derfor i højere grad overladt til sig selv. Dette blev påtalt af SIK ved udvalgsmøder og i pressen. SIK hæftede sig i øvrigt ved en formulering i formålsparagraffen om, at »det altid skal kunne betale sig at arbejde«, hvilket man fandt, ignorerer, at arbejdsløshed ikke er et aktivt tilvalg (Landstinget, FM 2006/25: 8). I forhold til den

grønlandske arbejders selvværd og til det sociale netværks værdi, har incitamentsstrategien, ifølge SIK, ingen afgørende betydning for medlemmerne (Møller, 2008). Forordningen fremmer ulighed og satser på individuel skyld, mens SIK's værdigrundlag bygger på lighed og solidaritet, som også betragtes som grønlandske livsværdier.

Denne case peger på muligheder og begrænsninger i SIK's indsats omkring en principiel sag, hvor selve ideologien bag 2006-forordningen står i klar diskrepans til den »egalitære« del af landstyrekoalitionens målsætning og er en udfordring til SIK's værdigrundlag. SIK's gennemslagskraft var dog hæmmet af såvel strategiske som ressourcemæssige forhold. Ifølge Møller samarbejder landstyreets embedsmænd primært med GA, som angiveligt kommer »med dokumenterbare analyser«. SIK's forslag blev afvist, som »uhensigtsmæssigt« i forhold til den politiske vision om et Grønland med selv bærende økonomi (2008). I den grad dette udsagn er dækkende for det konkrete forløb, havde embedsmændene på forhånd sat rammerne for et politisk output. Derfor valgte SIK's ledelse en påvirkningsstrategi med direkte kontakt til det respektive landstyremedlem. At SIK ikke opnåede større indflydelse på den omtalte forordning, forklarer Møller desuden med organisationens »analytiske kapacitetsunderskud«. Dets økonomiske grundlag er relativt svagt (kun halvdelen af medlemmerne betaler kontingent) og SIK's sekretariat har i flere perioder hverken haft ansat jurister eller andre sagkyndige med højere uddannelse. Manglende ressourcer og ekspertise svækker SIK's indflydelse på forhandlingsprocessen.

Sammenfatning og perspektivering

Artiklen har redegjort for at grønlandsk fagbevægelse er en vigtig aktør omkring oprettelse af ordnede arbejdsforhold i et postkolonialt samfund. Dens gennemslagskraft er dog hæmmet af såvel samfundsmæssige som sub-

jektive forhold. SIK's medlemmer udfører dagligt et regulært arbejde og inddrages i nye tiltag omkring erhvervsuddannelser. Men med en relativt svag selvtilid og uddannelsesunderskud står disse lønarbejderne, set som social klasse, svækket over for tidens udfordringer. Hvis der hertil tilføjes de iagttagelser af politisk fattigdom, især blandt befolkningsgrupper med få objektive og subjektive basale ressourcer, som er foretaget af Andersen og Tonsgaard (2003), kan det næppe siges, at forventninger om at hjemmestyrestaten ville medføre en stratificering og klassedannelse (Dahl, 1986: 76-77), i hvert fald med hensyn til lønarbejderne, er opfyldt.

Med udsigt til et selvstyreprojekt, omfattende strukturforandringer og håb om at udenlandsk kapital vil bidrage til øget erhvervsaktivitet, er det vigtigt, at være opmærksom på at det ikke »kun« handler om økonomisk vækst og om at oprette flere arbejdspladser. Det handler om fremtiden for en unik livsform; ikke isoleret fra omverdenen, men som en del af den moderne verden, derfor skal udviklingens sociale forudsætninger og konsekvenser indtænkes (Sørensen, 2007; Fanger og/eller ..., 2008). De seneste års udfordringer er politisk blevet mødt med løsningsforsøg baseret på en privatiseringsbølge, der har udfordret egalitære og solidariske værdier i grønlandsk kultur med alvorlige konsekvenser ikke kun for arbejdsmarkedspolitikken, men også for velfærdsområdet (Carlsen, 2007). I modsætning til den politiske elites zig-zag-kurs, er der behov for en helhedsforståelse, der bygger på tværfaglig indsigt (jfr. Chemnitz Larsen, 2007; Chemnitz Narup, 2007).

En alternativ udviklingsstrategi med fokus på social forståelse og – innovation må omfatte såvel arbejdsmarkedet som velfærdsområdet og tage afsæt i såvel befolkningens materielle som ikke-materielle behov. Der kan være tale om en målrettet satsning på øget livskvalitet og velfærd som forudsætning for økono-

misk vækst; udvikling af nye organisationsformer i erhvervslivet der forbinder moderne tekniske krav med grønlandske livsværdier, fx i form af de ansattes medeje og medbestemmelse; oplysning og politisk regulering til fordel for bæredygtighedsprincippet, hvor såvel sociale indikatorer som miljømæssige krav i højere grad integreres.

I en sådan social innovativ proces kan den grønlandske fagbevægelse spille en vigtig rolle og være med, ikke kun som tilskuer til en autoritativ værdifordeling, men som aktiv medskaber af en grønlandsk postkolonial modernitet.

Noter

1. Om begrebet »blandingsøkonomi« i relation til subsistensbaseret økonomi, se: Poppel (2008: 218-19).
2. Oversøiske lande og territorier, der har præferencetaftaler med EU.
3. Begrebet »lønarbejder« anvendes i det følgende samlet om alle grønlandske lønmodtagergrupper.
4. Tilsvarende tal for USA er .41, Canada .33, Norge .26 (World Development Indicators, 2007: 67).
5. Der er her tale om beregninger af relativ fattigdom, altså – indkomster, der er lig eller lavere end 60 pct. af medianindkomsten.
6. Landstinget skal under forårssamlingen 2009 have et forslag om fastsættelse af kriterier for en officiel fattigdomsgrænse i Grønland til 2. behandling (jfr. Landstinget. EM 2008/135).
7. LO og Grønlandsministeriet betalte i flere år en medarbejder i GAS's sekretariat, der blevet betegnet som »observatør under LO-kommando« (Olsen: 31-32). GAS havde i flere år forud for overenskomstforhandlingerne »orienterende samtaler« med LO, som igen forhandlede med Grønlandsministeriet, inden GAS skulle føre »de egentlige forhandlinger«. Da GAS i 1975 frabad sig LO's indblanding, blev det fra dansk side påpeget, at det »kunne få konsekvenser« for fremtidig økonomisk støtte (Olsen: 31-32).
8. SIK og de lokale SIP-afdelinger markerer hvert år 1. maj i en række byer. Talerne indeholder ofte lønkrav samt en stærk appel om grønlandsk fællesskab (1. maj er samtidig årsdagen for indførelse af hjemmestyre). Så vidt vides, tales der sjældent om klassesolidaritet, herunder med ar-

bejdere i andre lande. I forhold til selvstyreperspektivet er SIK tilbageholden mht. en selvstændig oplysningsindsats om selvstyrets substans og om medlemmernes rolle (Namminersorneq. Selvstyre, 2004: 3; AG 15.2.2005: 9). Da SIK-formanden i den lokale radio 14. september 2008 anbefalede et ja til den forestående selvstyreafstemning, byggede det ikke på intern medlemsdebat i SIK.

9. Se interview med den grønlandske politiker, Ellen Kristensen (Kristensen, 2000).
10. Eneste forsøg på at tage stafetten op fra 1950'ernes socialdemokratiske parti var en kortvarig eksistens af Sulisartut Partiiat (Arbejderpartiet) i 1979-1981, som blev oprettet for at »samle alle grønlandske arbejdere« (Dahl, 1986; Carlsen, 2003; Rosing Olsen, 2006).
11. Jeg vil gerne takke stud.scient. adm. Klaus Møller for muligheden for at anvende interviews og andet empiri, som han har indsamlet og anvendt i sit BA-projekt (Møller, 2008).

Referencer

- Abelsen, Maliina (2007), »Om fattigdom i Grønland«, *Sermitsiaq*, nr. 39: 28-29.
- AG/Grønlandsposten. Nuuk. Avis udkommer to gange om ugen.
- Andersen, Thomas og Ole Tonsgaard (2003), »Vælgermagt i Grønland«, i Gorm Winter, red. *Demokrati og magt i Grønland*, Aarhus Universitetsforlag, pp. 55-79.
- Arctic Human Development Report (2004), Akureyri: Stefansson Arctic Institute.
- Berthelsen, Jess G. (1997), »KNI skaber afmagt med nye fyringer«, *Sermitsiaq*, nr. 1: 10.
- Carlsen, Aksel V. (2003), »Problemer omkring organiseringen af en grønlandsk arbejderbevægelse«, i *Grønlandsk Kultur- og samfundsforskning*. Nuuk: Ilisimatusarfik/Forlaget Atuagkat, pp. 21-42.
- Carlsen, Aksel V. (2005), »Om demokrati i Grønlands fagbevægelse og samfund«, i Carlsen, Aksel V., red., *Arbejdsmarkedet i Grønland – fortid, nutid og fremtid*, Nuuk: Ilisimatusarfik, pp. 107-124.
- Carlsen, Aksel V. (2007), »Grønland: et holdnings-skift i den post-koloniale velfærds politik?«, i Gudbjørg Linda Rafnsdóttir, red. *Arbejde, helse og velfærd i Vestnorden*, Reykjavik, s. 57-75.
- Chemnitz Larsen, Aaja (2007), »Hvad er landsstyrets velfærds politik?«, *Sermitsiaq*, nr. 47: 56-57.
- Chemnitz Narup, Asii (2007), »Genopretning af Grønland«, *Politiken*, 17. december.
- Christiansen, Niels Finn (1995), »Arbejderklasserne i de nordiske lande før 1920«, *Arbejderhistorie*, nr. 3: 14-21.
- Dahl, Jens (1986), *Arktisk selvstyre*, Akademisk Forlag.
- Dahl, Jens (1999), »Culture as a Resource for Self-Determination«, i Hanne Petersen and Birger Poppel, red. *Dependency, Autonomy, Sustainability in the Arctic*, Ashgate. pp. 241-46.
- Danielsen, Mogens et al. (1998), *Mål og strategier i den grønlandske erhvervsudvikling*, Nuuk: Grønlands Statistik for Sulisa A/S.
- Den sorte engel (1978), København: Informations Forlag.
- »Fanger og/eller industriarbejder« (2008), *Sermitsiaq*, nr. 8: 36.
- Fællesudvalget for Erhvervsudvikling i Grønland (2003), *Uden Erhvervsudvikling – ingen Velfærdsudvikling*, Nuuk: Grønlands Hjemmestyre, Direktoratet for Erhverv.
- Gran, Guy (1983), *Development by People. Citizen Construction of a Just World*. New York: Praeger.
- Gruppeinterview med ansatte på Sulisartut Højskolen, Qaqortoq, august 2003.
- Grønland. Kalaallit Nunaat. Statistisk Årbog. Nuuk: Grønlands Statistik. Diverse årgange.
- Grønlands Hjemmestyre (2000), *En vision for fremtiden. Oplæg til Strukturpolitisk Handlingsplan*, Landsstyret.
- Grønlands Statistik (2008), *Indkomststatistik 2006. Indkomster: 1*.
- GrønlandsBANKENS årsrapport (2006), »Der skal økonomisk vækst til for at opretholde et velfærdssamfund«.
- Grønlands Statistik (2004), *Holdningsundersøgelse – arbejdsstyrken i Grønland, 1997-2004*. Specialpublikation: 2. Rapport ved Thomas Andersen.
- Haagen, Birte (1977), *Qutdligssat. En kulmine i Grønland. Om nedlæggelsen af kulbruddet og byen*, BH-forlag.
- Janussen, Jakob (1998), »Det grønlandske aftalesystem«, i Hanne Petersen og Jakob Janussen, red. *Retsforhold og Samfund i Grønland*, Nuuk: Ilisimatusarfik, pp. 277-85.
- Kristensen, Ellen (interview med) (2000), »Kvinden fra kolonien«, *Weekendavisen*, 29. juli.
- Kahlig, Wolfgang (2005), »Den grønlandske arbejdsmarkedsreform fra 1997 og de nye udfordringer«, i Aksel V. Carlsen, red. *Arbejdsmarkedet i Grønland – fortid, nutid og fremtid*, Nuuk: Ilisimatusarfik, pp. 46-61.
- Landstinget. EM/FM. Materialer. Diverse forårs- og efterårssamlinger.

- Landstingsforordning nr. 11 af 1. november 1982.
 Landstingsforordning nr. 15 af 12. november 2001.
 Landstingsforordning nr. 5 af 1. juni 2006.
 Landsstyrekoalitionsaftalen, 12. januar 2005.
- Lindegaard, Mads (1969), »Grønlænderne og den moderne udvikling«, *Grønland i fokus*, København: Nationalmuseet.
- Marquardt, Ole (2005), »Opkomsten af en grønlandsk arbejderklasse«, *Arbejdsmarkedet i Grønland – fortid, nutid og fremtid*, 2005. En antologi redigeret af Aksel V. Carlsen. Nuuk: Ilisimatusarfik, s. 176-188
- Martinussen, John Degnbo (1994), *Samfund, stat og marked. En kritisk gennemgang af teorier om udvikling i den 3. verden*. København: Mellempfolkeligt Samvirke.
- Motzfeldt, Josef (2000), »Den politisk-økonomiske udvikling i Grønland: vejen mod større økonomisk uafhængighed«, *Politica* 32(1): 5-12.
- Møller, Ernst (1980), *Den danske stat, Grønlands Arbejdersammenslutning og De Samvirkende Fagforbund*, specialeopgave, Historisk Institut, Århus Universitet
- Møller, Klaus (2008), *SIK og lovgivningsprocessen: påvirkningsmuligheder og – strategier*, Institut for Administration, Ilisimatusarfik.
- Nakutilliisoqarfik – ukiumut nalunaarutit* (2005), SIK's årsberetning, Nuuk.
- Namminersorneq – Selvstyre* (2004), Nuuk: Direktoratet for Selvstyre.
- OECD (1999), *Grønlands Økonomi: En strategi for fremtiden*, udarbejdet for Landsstyremrådet for Økonomi og Handel.
- Olsen, Angmalortok (1976), *Grønland i dag*, Kragestedet.
- Olsen, Kammammi (1996), *Kalaallit Nunaanni Suli-sartoqarnerup oaglutuarisaanera*, Nuuk: Atuagkat.
- Olsen, Tupaarnaq Rosing (2005), *I skyggen af kajakkerne: Grønlands politiske historie 1939-79*, Nuuk: Forlaget Atuagkat.
- »Overenskomst mellem Grønlands Hjemmestyre, Finansministeriet og SIK om tillidsrepræsentanter (2001), Afsnit T.« – *Nalunaarutit. Grønlandsk Lovsamling*, Serie C-II. ØD. J.nr. 16.40/300/2001.
- Petersen, Carsten og Rasmus Ole Rasmussen (2006), »Det skæve Grønland«, *Sermitsiaq*, nr. 8: 38-39.
- Petersen, Robert (2003), »Settlements, kinship and hunting grounds in traditional Greenland«, *Meddelelser om Grønland, Man & Society* 27, Copenhagen: Danish Polar Center.
- Poppel, Birger (2005), »Grønlands Hjemmestyre på vej mod selvstændighed?«, *Geografisk Orientering*, 35. årg. November, 280-86.
- Poppel, Birger (2007), »Nogle forskelle mellem levevilkår i byer og bygder«, *Samfundsøkonomen*, April, nr. 1, 19-24.
- Poppel, Birger (2008), »Er subsistens aktiviteter i Arktis en del af den markedsøkonomiske virkelighed eller er markedsøkonomien en del af en subsistensbaseret blandingsøkonomi?«, *Grønlandsk kultur- og samfundsforskning 2006-07*, Ilisimatusarfik/Forlaget Atuagkat, pp. 217-32.
- Poppel, Mariekathrine (2005), »Barrierer for grønlandske mænd på arbejdsmarkedet«, i Aksel V. Carlsen, red. *Arbejdsmarkedet i Grønland – fortid, nutid og fremtid*, Nuuk: Ilisimatusarfik, pp. 125-140.
- Rasmussen, Rasmus Ole (2003), »Havfiskeri/kystfiskeri – magt og afmagt i Grønlands hovederhverv«, i Gorm Winther, red. *Demokrati og magt i Grønland*, Aarhus Universitetsforlag, pp. 133-61.
- Rasmussen, Rasmus Ole (2005a), *Socio-økonomisk analyse af fangererhvervet*, Grønlands Hjemmestyre.
- Rasmussen, Rasmus Ole (2005b), »Erhvervsstruktur og erhvervsudvikling i Grønland«, *Geografisk orientering* 35. årg, november.
- Rasmussen, Rasmus Ole (2007), »Fangererhverv, fiskeri og lokaløkonomi i Grønland«, *Samfundsøkonomen*, april, nr. 1, 25-28.
- Reich, Robert B. (2007), *Supercapitalism: the transformation of business, democracy and everyday life*, New York: Alfred A. Knopf.
- Rudolph L. og S. Rudolph (1967), *The Modernity of Tradition: Political Development in India*, Chicago: Chicago University Press.
- Rodrik, Dani (2006), »Goodbye Washington Consensus, Hello Washington Confusion«, *Journal of Economic Literature*, 44: 973-87.
- Sen, Amartya (1988), »The Concept of Development«, i H. Chenery og T.N. Srinivasan, red. *Handbook of Development Economics*, vol. 1, Amsterdam: North Holland.
- Sermitsiaq*. Nuuk, ugeavis.
- Sikkersq, Nuuk.
- SLiCA (2007), <http://www.arcticlivingconditions.org/>
- Skydsbjerg, Henrik (1999), *Grønland – 20 år med hjemmestyre*, Nuuk: Atuagkat.
- Stiglitz, Joseph (2006), *How to make globalization work*, Penguin.
- Sørensen, Christen (2007), »Grønlands økonomi.

- utopi, realiteter og en nordatlantisk sammenligning», *Samfundsøkonomen*, nr. 1, 5-9.
- Sørensen, Georg (1998), »Suverænitet og statstyper«, *Grundbogen i Statskundskab*, Akademisk Forlag, pp. 155-65.
- Therkildsen, Josef (2003), »Bedre held næste gang«, *Sermitsiaq*, nr. 47: 8.
- Thompson, E. P. (1968), *The Making of the English Working Class*, London: Penguin.
- Thorleifsen, Daniel (2005), »Arbejdskraftens sammensætning og spørgsmålet om planlægning og uddannelse i 1950'erne, i Aksel V. Carlsen, *Arbejdsmarkedet i Grønland – fortid, nutid og fremtid*, Nuuk: Ilisimatusarfik, p. 189-202.
- Thuesen, Søren (1988), *Fremad, opad*, København: Rhodos.
- UNDP (diverse årgange), *Human Development Report*, New York: Oxford University Press.
- Winther, Gorm (1988), »Erhvervsudvikling i Grønland – en selvforvaltet fiskeindustri?«, Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Winther, Gorm (2003), »En ny klasse i Grønland?«, i Gorm Winther, red., *Demokrati og magt i Grønland*, Aarhus Universitetsforlag, pp. 105-32.
- Winther, Gorm (2005), »Arbejdspladsrelationer og de ansattes deltagelse«, i Aksel V. Carlsen, red. *Arbejdsmarkedet i Grønland – fortid, nutid og fremtid*, Nuuk: Ilisimatusarfik, pp. 91-106.
- World Development Indicators (2007), web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/DATASTATISTICS/0,,contentMDK:21298138~pagePK:64133150~piPK:64133175~theSitePK:239419,00.html
- Aage, Hans (2008), »Det Hjemmestyreejede aktieselskab – det bedste eller det værste af alle mulige selskaber?«, *Grønlandsk kultur- og samfunds forskning 2006-07*, Ilisimatusarfik/Forlaget Atuagkat, pp. 39-55.